

38 het eerste artikel in dit maandblad is gepubliceerd.

Wanneer alle materiaal is verwerkt, kan pas worden overgegaan tot een wetenschappelijke samenvatting van het geheel en kan een vergelijking worden gemaakt met de aangrenzende gebieden van binnen- en buitenland. Reeds is de Oostkant van de Maas, soms ook geheel Zuid-Limburg, in meerdere artikelen verwerkt geworden, doch de algemene afwerking moet tot een later tijdstip worden verschoven.

De redactie van het Natuurhistorisch Maandblad is de directie van de E.N.C.I. zeer erkentelijk voor de belangrijke steun, die zij bij de publicatie van de artikelen van haar mocht ontvangen.

E. M. J. JASPERS.

Aan de Rijksuniversiteit te Leiden slaagde op 13 mei de heer J a s p e r s *cum laude* voor het doctoraal examen biologie (hoofdrichting biochemie, nevenrichting plantkunde en bijvak dier-systematiek).

L. L. MERTENS.

De heer Mertens, oud-hoofd der school van Nunhem, thans wonende te Roggel, is begiftigd met het erekruis „Pro Ecclesia et Pontifice”, als erkenning van zijn werk als opvoeder en het vele, dat hij gedaan heeft voor de verschillende organisaties. Wij willen hier speciaal noemen zijn werk op het gebied van heemkunde en natuurbescherming. Het Genootschap heeft nog prettige herinneringen aan de excursie, die hij op Pinkstermaandag 1938 geleid heeft door het Leudal. Onze hartelijke gelukwensen met deze welverdiende onderscheiding.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN te Maastricht op woensdag 2 juli 1958.

De voorzitter, Dr. Kruytzer, herdenkt bij de opening met enkele woorden de pas overleden bisschop van Roermond, Mgr. Dr. J. M. J. A. Hanssen. Wanneer Limburg rouwt, dan rouwt het in al zijn geledingen. Ook het Natuurhistorisch Genootschap deelt in het grote leed, dat over Limburg gekomen is door de dood van zijn bisschop. Het is hier niet de plaats de verdiensten te schetsen van de overledene als bisschop

van Roermond en voordien als emigratiebisschop, doch wel wil de voorzitter er op wijzen dat de bisschop een grote, zelfs zeer grote belangstelling had voor het werk van het genootschap. Ook had hij uitdrukkelijk beloofd een bezoek te zullen brengen aan het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Het heeft niet zo mogen zijn. De bisschop, die zovele en lange reizen heeft ondernomen, heeft thans de eeuwige reis aanvaard. Hij ruste in vrede.

Na een ogenblik van stilte wordt ook de heer van Blommestein herdacht, door wiens dood het genootschap een van zijn actieve leden heeft verloren, die vooral op de excursies steeds in de weer was om anderen van zijn kennis en enthousiasme te laten profiteren. Ook hij ruste in vrede.

Dan eindelijk heet de voorzitter de aanwezigen welkom en zegt dat het voor hem niet alleen een eer, maar ook een grote vreugde is, in het vervolg de maandvergaderingen te mogen leiden. Het karakteristieke van deze vergaderingen is haar ongedwongenheid. Iedereen spreekt hier vrij uit. Het gezegde behoeft niet altijd in het vlak van de wetenschap te liggen. Die goede geest heeft de eerste voorzitter, Rector Cremers, erin gebracht, en mijn voorganger, dokter Willemse, heeft die geest op de hem eigene wijze zo prettig weten te bewaren. Daarvoor zeg ik hem hier hartelijk dank. Wij vertrouwen op U, dames en heren, dat gij zult blijven medewerken, onze vergaderingen te maken tot prettige en vruchtbare bijeenkomsten. In het bijzonder wordt Pater Schmitz welkom geheten, die vroeger een der trouwste bezoekers van onze vergaderingen was, maar nu slechts een „toevallige gast”, die echter des te meer welkom is door zijn zeldzaam verschijnen.

De voorzitter herinnert aan het feit, dat het op 1 juli 100 jaar geleden was, dat de botanicus Hooker en de geoloog Lyell aan de leden van de Linnean Society in Londen de Darwin-Wallace papers overhandigden, behelzende een korte samenvatting van de theoriën van Wallace en Darwin over het ontstaan van de soorten. Deze theoriën waren onafhankelijk van elkaar ontwikkeld in het brein van Wallace en Darwin en in hoofdzaak hetzelfde. Merkwaardigerwijze maakte de voorlezing van dit aangeboden geschrift niet de minste indruk op de leden van het genootschap, terwijl toch het verschijnen van „The Origin of Species” een jaar later een

overweldigende indruk maakte. Ter ere van de 100ste verjaardag van bovengenoemd feit wordt deze maand te Londen het 15e internationale zoölogencongres gehouden, terwijl tevens herdacht zal worden dat het 200 jaar geleden is, dat de 10e druk verscheen van het „Systema Naturae” van Linnaeus, die de basis is geworden van de zoölogische binomenclatuur.

Vervolgens komen een aantal merkwaardige bomen ter sprake, alle aanwezig in het oude stadspark van Maastricht, en voor een deel zeer zeldzaam: de bloemen van de osagedoorn, *Maclura pomifera* uit Noord-Amerika, waarvan de vruchten in het najaar reeds vaker ter tafel zijn gebracht als grote groene ballen; bloemen van de tulpenboom, *Liriodendron tulipifera*, verwant met de Magnolia, maar veel later in het jaar bloeiend; en een aantal takken van laciniate vormen van loofbomen, vlier, walnoot, beuk, paardekastanje, linde. Al deze vormen hebben diep ingesneden bladeren, zodat deze in fijne slippen zijn verdeeld. Zij moeten door mutaties uit de oorspronkelijke soorten zijn ontstaan. De heer Gregoire merkt op dat reels veel van deze botanische merkwaardigheden uit het stadspark verdwenen zijn zonder op waardige wijze te zijn vervangen, zoals blijkt bij vergelijking met de beschrijvingen van dokter de Wever uit 1914 en van Nico Boerma uit 1937. De heer Stevens toont het typische, met pluizig haar gestoffeerde, nest van de goudvink, afkomstig uit een meidoorn nabij de sluis te Limmel. Nadat hij er 5 eitjes in had gezien, is het nest op het eind van de maand mei verstoord. De heer van Nieuwenhoven heeft een paartje van deze vogels waargenomen te Geulhem, begin juni. br. Marinus heeft ze daar ook nog in het laatst van deze maand gezien. Zij zullen daar dus ook wel gebroed hebben. De heer Kemp zag op pinkstermaandag 26 mei 1958 te ca. 9.45 uur een witwangstern, *Chlidonias hybrida*, op de strekdam ten zuiden van de stuw te Borgharen. Bij gunstige belichting waren met de 7 x 42 prismakijker de rode snavel zonder zwarte punt, de witte wang en de typisch grijs getinte borst en buik duidelijk waar te nemen. De Vogelgids vermeldt dat de witwangstern afgezien van enkele broedgevallen in 1938, 1945 en 1951 in ons land slechts 7x is waargenomen. Als aanvulling deelde de heer Kemp nog mee, dat hij in het gezelschap van andere vogelwaarnemers op 15 juni 1958 in de buurt van Zonhoven in Bel-

gië op 30 km ten W van Maastricht 11 of 12 witwangsterns boven een ven zag. In 1957 heeft deze soort een poging tot broeden gedaan in Beigisch Limburg. De nesten zijn echter door mensen verstoord. Op een vraag in hoever dergelijke waarnemingen als bewijsstuk gelden voor de vogelkunde antwoordt de heer Kemp dat het door het zeldzamer worden van bepaalde vogelsoorten en door de veranderingen van de vogelwetgeving niet meer mogelijk is waargenomen exemplaren te schieten, zoals vroeger gebruikelijk is. Thans worden goed gedocumenteerde verslagen van betrouwbare waarnemers als bewijs geaccepteerd.

De heer Nijst heeft deze zomer herhaaldelijk tussen de bruggen op de Maas kapmeeuwen waargenomen, terwijl hij meent, dat het verschijnen van deze dieren in de stad gebonden is aan het winterseizoen. De heer Kemp antwoordt dat aan de stuw te Borgharen altijd wel kapmeeuwen aanwezig zijn zowel jonge als oude dieren. Ook kan men iedere avond een dertigtal meeuwen over de stad zien vliegen naar het noorden. Jammer dat er langs de Maas te weinig liefhebbers wonen, die door geregelde waarneming het vraagstuk van de slaaptrek van deze dieren zouden kunnen oplossen. Dr. Dijkstra deelt mede dat in Heerlen het gehele jaar door appelvinken kunnen worden waargenomen. Verder heeft hij van een ambtenaar van het Staatsbosbeheer gehoord, dat in het St. Jansbos te Valkenburg twee vossen waren geschoten. Later bespeurde deze een das, die met buit naar een hol ging. Na onderzoek bleek dat dit dier een nest jonge vossen had geadopteerd. De heer van Nieuwenhoven vertelt dat op 22 mei 1958 op de Louwberg te Wolder in de gemeente Maastricht een das in een silo voor wintervoer is terecht gekomen. Daar is dit dier door de veldwachter doodgeschoten. Met goedvinden van het ministerie van landbouw, visserij en voedselvoorziening is het kadaver naar het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden verzonden. Het bleek een volwassen mannetje te zijn. Gewicht bijna 10 kg. Lengte snuitpunt-anus: 78 cm. Lengte anus-staartpunt (zonder pluim): 13 cm. Lengte achtervoet (met nagel): 11,3 cm. Voor de collectie in Leiden betekent het dier een waardevolle aanwinst, juist omdat er zo moeilijk op eerlijke wijze aan te komen is. Pater Schmitz maakte mee, dat een kakkerlak, die uit Napels afkomstig was, vervelde, waarna

het dier zijn oude huid opat. Dokter **Willemse** licht dit toe. Kakkerlakken zijn omnivoor. Als ze honger hebben eten zij alles. Zij kunnen blijkbaar chitine verteren.

De heer **Onstenk** heeft enkele suikergasten meegebracht, *Lepisma saccharina*. Dit diertje heet ook wel zilvervisje, en hier in Maastricht schiet-wurm of wêld hieringske, en komt nog al eens in huis, zonder daar veel schade aan te richten.

De voorzitter deelt mede, dat het museum in het bezit is gekomen van het „New Kreuterbuch” van Leonhard Fuchs uit 1543. Hoewel het boek zeer beschadigd is en vele bladzijden ontbreken, is het toch een welkome aanwinst, daar het museum reeds in het bezit is van „Den Nieuwen Herbarius” (1544), de Nederlandse vertaling van bovengenoemd kruidboek, waaruit dus het ontbrekende kan worden aangevuld. De figuren van dit laatste boek zijn echter veel kleiner dan die van het oorspronkelijke werk, waarin de afbeeldingen telkens een hele bladzijde beslaan.

Het „New Kreuterbuch” is een van de beroemde kruidboeken van de 16e eeuw. De plantkunde was in die tijd nog geen zelfstandige wetenschap maar een hulpwetenschap van de geneeskunde en in die geest moeten wij het ontstaan van de eerste kruidboeken zien. Dit kruidboek is gedrukt bij Michael Isingrin te Basel en draagt achter in het boek het bekende drukkersmerk „Palma-Ising”, gelijk ook in „Den Nieuwen Herbarius”.

Leonhard Fuchs (1501-1566) was een tijdgenoot van Rembertus Dodonaeus (1517-1588), die het grootste gedeelte van de afbeeldingen voor zijn Cruydtboeck (1553) ontleend heeft aan Fuchs. Van Dodonaeus' kruidboek bezit het museum de 2e, 3e en 4e druk.

De volledige titel van het New Kreuterbuch luidt: „New Kreuterbuch, in welchem niet allein die gantz histori, das ist, namen, gestalt, statt und zeit der wachsung, natur, kraft und würckung des meysten theyls der kreuter so in teutschen und andern landen wachsen, mit dem besten vleis beschriben, sondern auch aller derselben wurtzel, stengel, bletter, blumen, samen, abgebildet und kontrafayt ist, das dessgleichen vormals nie gesehen noch an tag kommen.

Getruckt zu Basell, durch Michael Isingrin. 1543”.

Van de hand van Fuchs zijn vele werken verschenen, waarvan verschillende vertaald zijn. De Stadsbibliotheek van Maastricht bezit ook een oorspronkelijk werk, nl. „De historia stirpium” (Geschiedenis der planten) uit 1551, dat in Leiden gedrukt is.

Thans bevindt zich ook in het museum de reeds in het maandblad van 1957 (blz. 132) vermelde zeearend, afkomstig van Leeuwen-Maasniel (28 nov. 1957). Het is een zeer fraai jong exemplaar. Deze mededeling geeft tevens de gelegenheid een kleine correctie aan te brengen. Als laatst in Limburg gevonden zeearend stond in dat maandblad vermeld de vogel, die in 1953 dood was aangetroffen te Horn. Naar ons de heer **P. Hens** mededeelt, moet dat zijn 11 dec. 1952.

Van **Br. Arnoud** hebben wij een paar insecten ontvangen, die nog niet in het maandblad vermeld zijn, n.l. vooreerst twee exemplaren van het kevertje *Dianous coerulescens* Gyll., gevangen langs de Gulp te Gulpen, op 23 april 1957. Van het geslacht *Dianous* zijn slechts twee soorten bekend, waarvan een in Europa. Deze laatste is in ons land zeer zeldzaam en was tot nu toe slechts eenmaal in Limburg gevangen (Valkenburg langs de Geul). De kever wordt aangetroffen bij waterkeringen en watervallen van beken onder mos. Verder de graafbij *Rophites spinosus* Spin. ♀ en ♂, beide van Maastricht (16.8.1958).

De heer **Felder** schonk aan het museum een mooi stuk verkiezeld hout uit het Akens Zand van La Calamine (B.). De heer **de Heer** schrijft, dat hij tijdens zijn vakantie te Bemelen op 9 juni een hamster gezien heeft, die de weg van Berg naar Bemelen overstak.

De heer **Pijpers** bericht, dat de heer **Hermans** in de omgeving van Venlo het Klein Wintergroen, *Pirola minor* L., heeft gevonden (eind juni 1958). De heer Pijpers heeft de plant nooit gezien. Ook komt die plant niet voor in de uitvoerige plantenlijst van Dr. Garjeanne, verschenen in Jrg. 22 van de Levende Natuur. Ook het herbarium Rieter bevat deze soort niet (Zie dit maandblad, Jrg. 41, 1952).

Te Heerlen op woensdag 9 juli 1958.

Van Broeder Arnoud werd het volgende schrijven ontvangen: In het verslag van de vergadering van 12 maart j.l. is het laatste deel

over de waterspin niet juist weergegeven. De waterspin besteedt zeer veel tijd aan haar toilet. Het haarkleed moet in conditie zijn. Hiervoor benut zij twee soorten afscheidingsstoffen. De eerste is een produkt van de speekselklieren en treedt als een helder druppeltje vocht tussen de monddelen naar buiten. Braun zegt: Hierbij gaat het niet om een vetstof, maar om een antiseptisch bestanddeel, dat sporen van zwammen doodt, die zich in het haarkleed zouden kunnen nestelen. De tweede stof is witachtig en een kneedprodukt van de spinwratten of tepels die achter op het abdomen voorkomen.

Het uitstrijken dezer stoffen geschiedt door de achterpoten. Tijdens het uitstrijken zijn zowel de monddelen als de spintepels voortdurend in actie.

Behalve het haarkleed ondergaat ook de luchtbel een bijzondere bewerking. Zij wordt onder en boven bestreken. Het is, alsof zij elastisch wordt gemaakt en steeds verder over het lichaam wordt uitgespreid. Zij wordt veel dikker dan de lange haren en blijft onder water steeds om het achterlijf gekleefd.

Hiermede weet men de juiste toedracht van de zaak nog niet. Wagner besluit dan ook: Behalve het eigene van het haarkleed bestaat er nog iets, waarvan wij nog niet weten wat het is.

NIEUWS UIT VENLO EN OMGEVING

De heren L. M. E. van den Homberg en P. Spreuwenberg schrijven ons:

Op 4 mei 1959 waren wij op het vliegveld bij Venlo, toen we om half 6 v.m. op een paal een erg lichte roofvogel zagen zitten. 't Was prachtig zonnig weer en die nacht had 't nog gevroren.

Die roofvogel was opvallend wit en zat op valkenmanier, met de staart naar beneden, en met de rug naar de zon toilet te maken. We naderden hem in de wagen van achteren tot op ca. 50 m en zagen door de kijker (7 x 50) dat de rug effen en erg licht grijs was. Hij hield de staart, zoals gezegd, naar beneden en tussen de vleugels die bijna even lang als de start waren. De staart was effen grijs (zelfde als rug) en hij had geen witte stuit. Hij had zwarte grote slagpennen met duidelijk lichtere randjes om iedere slagpen. Tijdens het toilet maken zagen we dat de kop wit was en dat de ogen zo licht waren dat ze in dat witte vlak bijna niet opvielen,

zodat we zelfs aan een of andere albino (valk) gingen denken. Mede door de ongewone houding en lichte kleur hadden we nog steeds niet in de gaten dat we met een kiekendief te doen hadden. Hierna naderden we hem (in wagen) opzij tot op ca. 60 m en zagen een witte borst en viel de bleke kop nog eens duidelijk op.

We stonden nu 90° t.o.v. de vorige positie. Nadat we hem onder bijna ideale omstandigheden 25 min. hadden waargenomen vloog hij op, draaide voor ons langs en vloog in oostelijke richting weg. Ook nu de rug in de schaduw kwam en we er nog eens goed op letten, was er geen witte stuit te zien en viel het kiekendieven-silhouet goed op. Er bleef ons, na Peterson's onvolprezen gids geraadpleegd te hebben, niets anders over dan te moeten (of mogen) concluderen dat dit de Steppen kiekendief (*Circus macrourus*) geweest is. Het zwart van de handpennen was in de zit duidelijk minder (en licht omrand) dan bij de blauwe. De belichting was uitermate gunstig.

VERZEICHNIS DER PHORIDEN VON OST- UND WESTPREUßEN (PHORIDAE, DIPTERA). II*)

von P. SPEISER † und H. SCHMITZ, S. J.

SUBFAM. METOPININAE.

Gattung *Plectanocnema* Schmitz.

P. nudipes Becker, Ostpreußen: Fing Steiner 6-5-1892 bei Groß-Raum. Hierher gehört auch das Exemplar, das Bachmann (4) als *Phora fuscipes* Macquart verzeichnet.

Gattung *Gymnophora* Macquart.

G. arcuata Meig. Ostpreußen: Fing Steiner bei Königsberg-Schönbusch und Neuhäuser (1), ich selber bei Neutief, Pillau, Sorgenau und Cranz, Ende Juni und im Juli. Auch vorkommend in Polangen, N. Memel, in Litauen. Westpreußen: Bei Sullenschin 21-9-1906.

G. quartomollis Schmitz. Ostpreußen: Fing ich bei Fischhausen, Tenkitten, Sorgenau und Cranz, Ende Juni und im Juli (6). Westpreußen: In Vogelsang 23-7-1925 und Zoppot 20-7-'30.

G. nigripennis Schmitz. Ostpreußen: Bei Cranz 2-7-1930 (etwas unsicher).

*) I zie Jrg. 46, 1957, no. 1-2, p. 20.